

# MAANDBLAD

UITGEGEVEN DOOR HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

## Maart.

Maartsche buien mogen ons bij wijlen nog kilheid brengen, toch kunnen ze 't buiten alom uitbottende leven niet tegenhouden.

De ijle doorzichtigheid van bosschen en boomgaarden neemt nu 'n einde. Zwellende blad- en bloemknoppen ontnemen aan boomen en struiken haar somber donkere kleur. Voorzichtig nemen de lakken frisschere tinten aan. Ja zelfs bloemen, hier en daar, zijn thans in Maart geen zeldzaamheid meer. En waar we ons, in de wintermaanden, 'n bespreking van bloeiende planten moesten onzeggen, omdat in 't Maandblad ook actueele onderwerpen gewenscht worden, is er nu weer stof in overvloed, om onzen lezers even te wijzen op 't vele moois, dat in Limburg op botanisch gebied te zien is.

Einde Februari al was, zooals immer, de gewone wilde Hazelaar volop aan 't stuiven. Bemerkte men dit verschijnsel reeds in Januari, dan is 't alleen aan bijzonder beschut staande heesters bij woningen. Hier echter reserveert men zoo'n plaatsje niet aan een gewonen Hazelaar, maar plant bij voorkeur uitheemsche soorten; deze bloeien vroeger.

Eerst stonden z'n nog korte takjes stijf rechtop.

Langzaam aan werden ze langer en langer en gingen ze aan den top overbuigen, om ten slotte vertikaal naar beneden te hangen. Al de afzonderlijke bloemetjes kwamen toen zóó te staan, dat de meeldraden als door 'n dakje beschut waren. Maar 't stuifmeel ging niet direkt de lucht in; loodrecht viel 't naar beneden in komvormige verdiepingen op 't dak van lager geplaatste bloempjes om pas bij drogen wind opgenomen en verspreid te worden over de vrouwelijke bloemen, die als kleine karmijn-roode sterretjes prijken aan dezelfde takken waarop ook de mannelijke gezeten waren. Heel langzaam ontwikkelen zich nu uit de besloten vrouwelijke bloemen vrij groote vruchten.

Nu zijn de Hazelaars al uitgebloeid. Verlept hangen de bruine katjes te bengelen om straks een voor een af te vallen. Ze hebben hun dienst gedaan.

De Elzen staan thans in vollen bloei. Mannelijke en vrouwelijke bloemen — deze laatste zijn kleiner — vindt men in katjes vereenigd, afzonderlijk aan denzelfden tak.

Misschien weten de lezers hoe er zoo nu en dan aan den top van 'n mannelijk katje ook vrouwelijke bloemen kunnen zitten. Maar wijl 't 'n

## 's Winters in 't Bosch.

'n Enkele lezer van ons Maandblad zal misschien denken, dat 's winters in onze bosschen maar poovertjes gelegenheid is om natuurhistorische waarnemingen te doen. Men is zoo van ouds gewoon te spreken van 't Woud, dat „doodsch en dor en kaal” is in den winter, van „den ijzigen reus uit 't Noorden, die alles in de natuur doet verstijven”, en meer zulke conventionele gezegden. Och kom, laten we lui, die ons de winter-natuur aldus beschrijven, zoo maar niet klakkeloos npraten. Zóó levenloos, zóó somber is moeder natuur in onze slappe winters nou heusch niet en 't is ook dan een lust haar eens opmerkzaam te observeeren. Daarom stel ik den lezers een wandeling voor naar onze eenig mooie Schinveldsche bosschen. Laarzen zijn stellig geen overbodig iets, want wie zich de Schinveldsche bosschen als hoog en droog voorstelt, heeft 't glad mis. Zeker, 't is in hoofdzaak zandgrond; echter op vele plekken met 'n aardig veenlaagje bedekt, de Westelijke zoom is zelfs lichte leemgrond.

Opgestapt dus van Schinveld uit in Oostelijke richting. In de verte vertoont zich reeds het doel onzer wandeling als een donkere lijn aan den horizon. Links op de hoogte ligt Gangelt, het oude stadje met zijn muur- en torenresten als 'n wachtpost bij de ongerepte natuurmonumenten in dit uithoekje van Limburg — rechts achter Bouwberg gaat de boschmassa geleidelijk over in het golvende bruin der Brunsummer hei.

Daar hebben we eindelijk den boschrand; 'n mengelmoes van struikgewas; eik, els, hazelaar, lijsterbes en

zoo meer. De adelaarsvaren (*Pteris aquilina*) poogt er z'n verdorde bladerweelde nog tusschen staande te houden: 'n troosteloze aanblik. Geduld, we gaan zoo meteen dieper in 't bosch en ge zult zien, dat de natuur nog teekenen van leven geeft. Kijk, nog 'n vegetatieoverblijfsel van den vorigen zomer, dat we even moeten bekijken; die lange magere stelen, waarvan 't zaadpluis reeds lang verwoei op den adem der winden, behoorden aan 't kruiskruid van Fuchs (*Senecio Fuchsii* Gmel.). Deze plant is, tenminste in deze omgeving, geen algemeen voorkomende verschijning; ze is er niet, zooals bijv. op den Dolsberg bij Wylré bij vrachten te koop.

Maar kom, we zouden verder gaan. Kuifmeezen gymnastiseeren in 't hout, terwijl ze elkaar met zachte sjiplstemmetjes vertellen van iedere onverwachte vondst op tak of stam. Vooruit „in des Waldes finstren Gründe.” 't Is 'n heel eind, eer de aanblik weer 'ns interessant wordt. Links draaien, rechts wenden, modder en plassen vermijden, dat zijn zoo voorloopig onze bezigheden. Geduld, de moeite wordt beloond. Het bosch wordt lichter en plotseling hebt ge een groote open ruimte voor u. Een ruim uitzicht, ik zou haast zeggen, 'n verrassend vergezicht! Geen kale plek, hoor! Neen, de ruimte is wijd en zijd bezet met berkenhakhout. En daarover wordt u een blik gegund op partijen naaldhout van ongelijke hoogte en verscheidenheid in tint. Wat 'n onnavolgbaar lijnen- en kleurenspeel! En daar voor u het berkenstruikgewas, waarover 'n levendig bruine gloed ligt. Al missen de jonge twijgen haar bladertooi, toch ziet ge 't leven tintelen in die bruine schors. De „Vossenkamp”, want zoo noemt de kenner der Schinveldsche bosschen deze parkachtige plek, zo heusch waard zijn,

hoogst zeldzaam geval is, willen we er toch even op wijzen, om zodoende den liefhebbers aan te sporen eens op dit verschijnsel te letten. Men zal dan ook kunnen bemerken dat hier meestal de Gewone Els en maar zelden de sierlijke Grijsche Els wordt aangeplant.

Sneeuwklokjes bloeien er nu alom in de tuinen zóoveel, dat we voor hen nauwelijks aandacht durven vragen. En toch zijn ze onze aandacht overwaard. Hoe aardig steken ze hun witte kopjes al naar buiten, als de meeste andere Flora's-kinderen nog in diepen winterslaap verkeerden. Nog fraaier wordt 't, wanneer de heldere bloempjes, als zilveren klokjes aan de ranke bloemstelen gaan hangen. Door deze houding beschutten ze, evenals zoo vele andere vroeg-bloeiende planten 't kostbare stuifmeel tegen sneeuw en regen. Bij vorst gaan hunne stengels bijna plat op den grond liggen.

Nu zouden we gaarne willen weten of iemand ooit 'n Sneeuwklokje hier in 't Zuiden in 't wild heeft aangetroffen? 't Is ons nooit gelukt, alhoewel de Nederlandsche Flora's haar „vrij algemeen” noemen.

We hoorden ook meermalen van Narcissen die in 't wild zouden groeien in beemden langs de Maas te Bunde, te Eijssden enz. Trots alle moeite hebben we ook deze nooit hier kunnen vinden. Alleen in 't Geuldal bij Moresnet zagen we haar veelvuldig, — weilanden vol —. Zijn ze er wellicht toch nog aangevoerd? Haar verspreidingsgebied blijft immers ook daar nog vrij beperkt.

't Peperbloempje bloeit nu op zijn mooist. Dit heestertje komt alleen in de bosschen op onze krijtheuvels veelvuldig voor. Buiten de krijtzone vindt men 't in 't wild, jammer genoeg, zoo goed als nooit.

Z'n takken zijn over een groote lengte dicht bedekt met rose, echt-fijn geurende bloempjes. Langer dan een maand schenken ze kleuren en geuren aan hun sobere omgeving; ze gaan eerst heen als de bladeren verschijnen. Ze houden er zoo'n

lange bloeiperiode op na, omdat ze moeten wachten op de visite van bijen en hommels. Die hebben ze noodig met 't oog op hun bestuiving. Wel zitten de helmknoppen boven den stempel, maar de meeste bloempjes staan loodrecht van de takken af, zoodat zonder inseetenbezoek 't stuifmeel, trots den geringen afstand van een paar millimeter niet op de ware plaats zou terecht komen.

't Resultaat der insektenbestuiving zijn aanvallig groene, later bij rijpheid, schitterend roode bessen met één steenkern en één zaadje. Deze vruchten hebben een erg bijtenden smaak; toch worden ze door sommige vogels graag gegeten.

Daar 't zoo'n sierlijk heestertje is, kan 't ons niet verwonderen dat 't ook veel in tuinen wordt geplant, en dan ziet men hierin niet zelden een variëteit met witte bloemen en gele bessen; 'n enkelen keer 'n verscheidenheid met dubbele witte en een met donkerroode bloemen.

't Is niet onmogelijk dat men dergelijke verscheidenheden ook in 't wild ontmoet. Heel veel variëteiten toch, zoowel van sier- als van wilde planten ontdekte men oorspronkelijk toevallig onder den gewonen typischen vorm.

Dergelijke toevallige variaties, die dikwijls zelfs maar partieel, aan een enkelen tak worden aangetroffen, komen zonder twijfel bij ijverig zoeken meer voor den dag, dan men zou denken.

Wijl ze dikwijls zwakker zijn gaan ze eerder te gronde; de natuur vermoordt ze wreedaardig. Maar merkt een tuinman ze op, dan worden ze allicht liefderijk verzorgd, en zal hij trachten ze te vermeerderen.

Al zijn nu veel van die variëteiten niet „bloemistisch” mooi genoeg, om er veel moeite aan te besteden, uit een biologisch oogpunt hebben ze in ieder geval heel veel waarde.

In Maart zijn er behalve de vroeg-bloeisters ook nog andere planten te zien, die thans beter dan later tot hun recht komen.

't Gewone Klimop is ons altijd een vreugde.

dat 'n schilder er z'n krachten aan beproefde. En 't is lang niet 't eenige schilderachtige hoekje in onze bosschen.

Keeren we echter terug naar onze berkestruiken. Ze vertellen u thans in Januari reeds van d'r eenhuizigheid. Immers, kijk eens goed, de reeds goed zichtbare meel-draadkatjes vindt ge lang niet op alle struiken. We treffen van den berk — er zijn ook mooie boomen met hagelwitte stammen — hier haast uitsluitend den vorm „verrucosa” aan; den vorm met hangende takken „pendula” zag ik slechts een enkele maal in boomvorm in onze bosschen.

Ook de Gagel begint in 't hartje van den winter reeds te herleven; tot voor kort hielden z'n twijgen aan d'r top nog halsstarrig 'n leerachtig verkleurd blaadje vast. Thans heeft hij 't prijsgegeven, nu de orangerode, later purperkleurige katjes te voorschijn treden, die z'n lentekleed zullen uitmaken.

In de buurt murmelt en kabbelt het Ruisherbeekje met helderen klokjesklank en vormt miniatuurwatervalletjes, die je aandacht boeien in deze stille woudeenzaamheid. 'n Reus van een spar staat daar alleen als 'n stoere kluisenaar op den oever. Beschermend breidt hij zijn ruw getak over 't watertje uit, als wilde hij 't dartele zwetsende ding onder z'n hoede nemen, 'n ijl troepje muggen houdt boven 't beekje 'n tragen bruiloftsdans. De omgeving, waarin we ons bevinden, is ook nog in ander opzicht merkwaardig. Indien ge een beetje dweept met ridderverhalen, misschien zelfs een tikje bijgelooft, zijt, moogt ge hier op uw hoede zijn, dat der sagegeest geen vat op ge krijgt. De Schinveldenaar vertelt u, hoe hier de witte juffer van Lummendam rondwaart tegen het uur der geesten; zelfs 's middags, wanneer de klok

van Gangelt den noentijd aankondigt, zou ze nog blijken van aanwezigheid geven. Op den oever van de Ruishert stond immers eens 't slot, dat de giftmengster Kariba in vlammen deed opgaan. Maar kom, we mogen ons niet in historische zaken verdiepen. Kijk liever eens naar die mooi beschutte veensloten. 'n Groep dennen op den achtergrond weert de scherpe Oostenwinden. 'n Dichte vegetatie spant er een natuurlijk gewelf over. Buig het dorre goedje eens op zij. Dat hadt ge niet verwacht, hé? Daar groeit en tiert het nog, dat 't 'n aard heeft. Prachtig groene mossen als in 't voorjaar. Overwinterende varens met liggende onvruchtbare bladeren, groen en frisch als in den zomer: 't is de hier niet zeldzame Dubbelloof (Blechnum Spicant With.). En dan, wat ziet er onze struikheide op deze slootranden fleurig uit. Ze heeft haast heelemaal haar heidetype verloren; d'r blaadjes zijn abnormaal groot en frisch als 'n „Asparagus”. Ik kan niet nalaten er een winterbouquetje van mee te nemen. Vergelijk ze eens met haar soortgenooten, die paars en blauw van de kou daar onbeschermt een eindje verder staan te kijken met d'r dorre bloembekleedsels als biggelende traantjes.

We keeren terug langs 't oude pad, want de schaduw en beginnen bedenkelijk lang te worden. In de verte klinkt de onwelluidend schorre roep van den fazant van uit zijn ongenaakbaar verblijf. De winterkoning roept zijn tek-tek uit de boomtronken van den boschrand. Ons winteruitstapje naar 't bosch is hiermee ten eind. We hebben gezien, dat moeder natuur zoo vast niet slaapt, of ook in dit barre jaargetij weet ze haar vrienden een genotvol uurtje te verschaffen.

Schinveld,

W. J. VROMEN.

Hoe sierlijk kunnen z'n jonge stengels opklimmen langs boomstammen en muren of bij gebrek aan 'n houvast over den grond kruipen! Hoe talrijk z'n drietlobbige dofgroene seherp geaderde blaadjes ook zijn, toch zitten ze allemaal zóó, dat 't eene 't andere niet hinderi, en ze samen 'n prachtig blad-mozaiëk vormen.

Wie 's winters den hollen weg passeert van Schinnen naar Puth (vóór „Böhmerwald") en diens bermen aanschouwt, zooals ze daar verscholen zijn onder klimop of de boomen en struiken op z'n hellingen ziel, één en al groen van deze winter-groenranken die zich aan de takken vastklampen, meent een oogenblik in andere gewesten te zijn.

Als Klimop in z'n weelderigen groei niet gestoord wordt, vormt 't dra takken die sterk van de eerste verschillen. Deze toch krogen aan de zijden, die van het licht afgekeerd waren bundels van wortels die 't haar mogelijk maakten zich vast te hechten. De wortels waarmede ze voedsel zoekt zitten in 'den grond.

Doch de nu ontstaande takken missen hecht-wortels, en hebben gave, glanzende, weinig geaderde bladeren. Daarentegen dragen ze in den herfst tal van groene, onaanzienlijke, sterk geurende bloemen. Deze hebben op 't oogenblik plaats gemaakt voor zwarte bessen.

Van dit soort van takken heeft de tuinman door „stekken" 'n vorm gekregen, welke bijna uitsluitend bloeiende takken vooribrenkt: 't boom-pjes-Klimop. Men kan ze o.a zien te Maastricht op 't Vrijthof.

Nuth.

A. DE WEVER.

### Eenige beschouwingen omtrent het Zuid-Limburgsche steenkolengebied.

Het ontginbare deel van het Zuid-Limburgsche kolendistrict strekt zich uit in de richting Z.O.-N.W. van Herzogenrath aan de Worm, tot Berg (bij Urmond aan de Maas, over een lengte van 25 K.M. en in de richting Z.W.-N.O. over een gemiddelde breedte van 8.5 K.M. gemeten over het midden van de lengte-as, van Wijnandsrade ongeveer tot Raath.

Twee met de breedte-as evenwijdig loopende bergkammen (zadelformige verheffingen), waarvan de een onder Waubach, de ander onder Puth-Schinnen zich uitstrekt, verdeelen het gebied in drie kommen.

De kolenlagen van de kom, gelegen aan de zuid-oostelijke zijde van het zadel van Waubach worden geëxploiteerd door de mijnen Laura, Oranje-Nassau Mijn II (vroeger Carl), Wilhelmina (vroeger Ernst), de Domaniale Mijn en de Mijn Willem. De kolenlagen van de middelste kom behooren tot het ontginningsgebied der Oranje-Nassau Mijnen I en III, en tot dat der Staatsmijnen Emma en Hendrik en eventueel andere nieuw aan te leggen staatsmijnen. De kolenlagen van de ten noordwesten van het zadel van Puth gelegen kom tenslotte zullen binnenkort door de vierde staatsmijn voor een deel worden blootgelegd.

Het betreffende gebied wordt verder over zijne geheele lengte doorsneden door een zestal sterk storende verschuivingen, loopende in de richting Z.O.-N.W.-W.-N.W. Deze verdelen op hun beurt het kolengebied in een aantal slenken en horsten. In de diepe slenk achter de verschuiving „Feldbiss-Sandgewand" werden uitgevoerd de boringen

S. M. \*) XIV (aan den Rijksweg bij Sittard), nummer 69 (bij Raath) en nummer 86 (in de Brunsummerheide) en op de horsten, tussehen de verschuivingen van Heerlerheide (Amstenrade) en Benzenrade, de boringen S. M. VI (op den Kroeselenberg), S. M. VII (bij Wolfhagen) en S. M. XIII (bij het klooster van Geleen) en tussehen de verschuivingen van Schrijversheide en Rompen, de boring S. M. VIII (bij het gehucht Rompen, in de heide).

Bij eene vergelijking van de door de verschillende boringen en mijnen bekend geworden kolenlagen (samenstelling, ligging, gasgehalte enz. enz.), schelpenbanken (Lingula, Goniatites etc), conglomeraten enz., lijkt mij onderstaande volgorde van de voornaamste kolenlagen (van boven naar beneden) en de daarbij vermelde overeenkomst met andere kolenlagen en met de bekende gidslagen in Westfalen de meest waarschijnlijk.

1<sup>e</sup>. Kolenlaag van SITTARD (bovenste laag van de noordelijke boring te Sittard) met 40 % gas,  $\pm$  65 Meter boven laag I van boring S. M. XIV (38.9 % gas) of ongeveer 150 Meter onder de laag, in Westfalen **Bismarck** genoemd.

#### 300 METER LAGER:

2<sup>e</sup>. Kolenlaag van LUTTERADE (laag I van boring S. M. XIII) met rond 35 % gas, te vergelijken met laag VI van boring S. M. XIV (34.9 % gas) of met de laag **Zollverein** in Westfalen. Laatstgenoemde kolenlaag, de bovenste van de Westfalisch gaskolengroep, heeft in den regel 37—38 % gas.

#### 200 METER LAGER:

3<sup>e</sup>. Kolenlaag van WOLFHAGEN (laag II van boring S. M. VII) met 30 % gas; te vergelijken met laag II van boring S. M. VIII (30.4 % gas), VI en VII van boring S. M. XIII (gemiddeld 30 % gas) of met de laag **Laura** in Westfalen.

#### 70 METER LAGER:

4<sup>e</sup>. Kolenlaag van SCHINNEN (laag IV van boring S. M. VII) met 28 % gas, te vergelijken met de laag IV van boring S. M. VIII (27.8 % gas) of met de laag **Catharina** in Westfalen. Laatstgenoemde laag, de bovenste van de Westfalische vetkolengroep, heeft in den regel 33 % gas.

De Rijksopsporing van Delfstoffen brengt, m. i. ten onrechte, de CATHERINA-horizont in overeenstemming met die van laag IX van boring S. M. VIII d. w. z. circo 200 Meter dieper.

#### 300 METER LAGER:

5<sup>e</sup>. Kolenlagen van HOENSBROEK (de lagen III en IV van de S. M. Emma) met rond 21 % gas; te vergelijken met de lagen II en III van boring S. M. VI (gemiddeld 20.8 % gas), met laag XII van boring S. M. VIII (20.8 % gas) of met de laag **Rönsbank** in Westfalen.

Circa 50 Meter onder laag IV van de S. M. Emma ligt een conglomeraat; ik houd dit voor het conglomeraat van **President** van Westfalen, dus laag VI voor President zelf.

De Rijksopsporing van Delfstoffen vergelijkt, m. i. geheel verkeerd, laag IV van de S. M. Emma met laag MEISTER van de Domaniale mijn of laag VI van de S. M. Wilhelmina.

#### 200 METER LAGER:

6<sup>e</sup>. Kolenlagen van GANZEWEIDE (de lagen VIII en IX van de S. M. Emma) met 18 en 17% gas te vergelijken met de lagen **Voss** en **Sonnenschein** in Westfalen.

Deze laatstgenoemde laag, de onderste van de

\*) S. M. beteekent Staatsmijn, dus in het onderhavige geval „boring S. M. XIV," de door de Staatsmijnen uitgevoerde boring No. 14.